

TÜRKİYE'DE E-ÖĞRENME

GELİŞMELER VE UYGULAMALAR

EFİL YAYINEVİ

TÜRKİYE'DE E-ÖĞRENME

GELİŞMELER VE UYGULAMALAR

Editörler

Gonca Telli Yamamoto

Uğur Demiray

Mehmet Kesim

TÜRKİYE'DE E-ÖĞRENME
GELİŞMELER VE UYGULAMALAR

Genel Yayın Nu.: 95

ISBN: 978-605-4334-61-2

2. Basım, Şubat 2011

EFLATUN Basım Dağıtım Yayıncılık Danışmanlık Yatırım ve Tic. Ltd. Şti. ©2011
Efil©2011

Bu kitabın tüm hakları saklıdır.
Herhangi bir şekil ya da yöntemle çoğaltılamaz.

Sertifika Nu.: 12131

Sayfa ve Kapak Düzeni: Meryem Kocabay
Baskı ve Cilt: Başak Matbaa

E F İ L Y A Y I N E V İ

EFLATUN Basım Dağıtım Yayıncılık Danışmanlık Yatırım ve Tic. Ltd. Şti.

Ahmet Rasim Sokak 18/2 Çankaya/Ankara, Türkiye

Tel : (+90) 312 442 52 10

GSM : (+90) 541 232 00 96

Faks : (+90) 312 442 52 12

www.efilyayinevi.com

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	ix
GİRİŞ	xiii
EDİTÖRLERE İLİŞKİN	xvii
YAZARLAR LİSTESİ	xx
AYRINTILI İÇERİK	xxi

E-ÖĞRENME GELEN DEĞERLER DİZİSİ (PARADİGMA) DEĞİŞİMLERİ VE EKONOMİK BOYUTU

BÖLÜM-1

UZAKTAN EĞİTİMDE MEYDANA GELEN DEĞERLER DİZİSİ (PARADİGMA) DEĞİŞİMLERİNİN E-ÖĞRENME EKONOMİSİ ALANINA YANSIMALARI	2
<i>Eren Kesim, Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Eskisehir</i>	

BÖLÜM-2

UZAKTAN EĞİTİM SİSTEMİNE GEÇİŞİN ESAS ÖĞELERİ OLAN, ÖĞRETİM ELEMENLARI VE ÖĞRENCİLERİNİN BAKIŞ AÇILARI	20
<i>Fazlı YILDIRIM, Okan Üniversitesi, İstanbul</i>	

E-ÖĞRENME TASARIMLANMASI

BÖLÜM-3

E-ÖĞRENME VE ETKİLEŞİMLİ ORTAM TASARIMI	40
<i>Zafer GÜNEY, Haydarpaşa Eğt.Arş Hst. Bilgi İşlem Ks.A.İstanbul.</i>	

BÖLÜM-4

E-ÖĞRENME PROGRAMI TASARIM SÜREÇLERİ	65
<i>Birim BALCI, Okan Üniversitesi, İstanbul</i>	

BÖLÜM-5

E-ÖĞRENME VE BİLGİ TEKNOLOJİLERİ YÖNETİMİ	89
<i>Murat Paşa UYSAL, Kara Harp Okulu, Ankara</i>	

E-ÖĞRENME'DE ÖRNEKLER

BÖLÜM-6

E-ÖĞRENME SİSTEMLERİNDE VERİMLİLİĞİN ÖLÇÜLMESİ: AFYON KOCATEPE
ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ..... 104

Ömer DEPERLİOĞLU Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyon
Ertuğrul ERGÜN, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyon
Utku KÖSE, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyon

BÖLÜM-7

KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİNDE E-ÖĞRENME 129

Murat HİSMANOĞLU, Lefke, KKTC

BÖLÜM-8

PHP GD KÜTÜPHANESİ KULLANILARAK ETKİLEŞİMLİ UYGULAMA GELİŞTİRME..... 146

Şevket YILMAZ, Pamukkale Üniversitesi, Denizli
İsmail SARI, Pamukkale Üniversitesi, Denizli

BÖLÜM-9

EĞİTİM İÇERİKLERİ HAZIRLAMADA İNTERAKTİF UYGULAMALAR 162

Serdar ÖZKAŞ, Kliksoft, İstanbul

BÖLÜM-10

TURİZMDE E-ÖĞRENME..... 191

Seha AKSÜ, Okan Üniversitesi, İstanbul

BÖLÜM-11

DÜNYA ÜZERİNE YAYILMIŞ ÇOK-KULLANICILI ÇEVİRİM-İÇİ EĞİTSEL BİR
BİLGİSAYAR OYUNUNUN TEKNİK YAPISI 219

Hakan TÜZÜN, Hacettepe Üniversitesi, Ankara

BÖLÜM-12

BAŞARILI BİR E-ÖĞRENME SİSTEMİNİN KURULMASINA VE SÜREKLİLİĞİNİN
SAĞLANMASINA YÖNELİK FARKINDALIK VE TUTUM ÖLÇÜMÜ:
Durum İncelemesi 236

Damla YILDIRIM, İlmenau Teknik Üniversitesi, Almanya
Paul KLIMS, İlmenau Teknik Üniversitesi, Almanya

BÖLÜM-13

K-12 E-ÖĞRENME PLANLANMASI VE UYGULANMASI..... 246

Ahmet BAYTAK, Erciyes Üniversitesi, Kayseri

BÖLÜM-14

K12 DÜZEYİNDE E-ÖĞRENME ÖRNEKLERİ 263

Ülkü GÜRSOY, İstanbul

BÖLÜM-15

ÜSTÜN YETENEKLİ ÖĞRENCİLERE YÖNELİK MATEMATİK ÖĞRETİM
PROGRAMLARINDA E-ÖĞRENMENİN YERİ..... 276

Gülşah Batdal KARADUMAN, İstanbul Üniversitesi, İstanbul

E-ÖĞRENME BİLGİ HİZMETLERİ

BÖLÜM-16

UZAKTAN EĞİTİM SİSTEMİNDE E-ÖĞRENME SÜRECİ BİLGİ GÜVENLİĞİ 290

Akın MARŞAP, Aydın Üniversitesi, İstanbul

Ebru YENİMAN YILDIRIM, Uludağ Üniversitesi, Bursa

Gizem AKALP, Uludağ Üniversitesi, Bursa

BÖLÜM-17

E-ÖĞRENME SİSTEMLERİNDE ÖLÇME, DEĞERLENDİRME, SINAV
UYGULAMALARI VE DEĞERLENDİRME SİSTEMLERİ 312

Hakan Güray ŞENEL, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir

E-ÖĞRENME AÇILIMLARI

BÖLÜM-18

IPTV: UZAKTAN GÖRSEL (TELE VİSUAL) ÖĞRENME VE TÜRKİYE İÇİN
FIRSATLAR 344

Yasin ÖZARSLAN, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir

BÖLÜM-19

MOBİL ÖĞRENME TEKNOLOJİLERİ VE EĞİTİM UYGULAMALARI 361

Gonca Tellî YAMAMOTO, Okan Üniversitesi, İstanbul

Özlem OZAN, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir

Uğur DEMİRAY, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir

BÖLÜM-20

E-ÖĞRENME SİSTEMİNDEKİ BAŞARI FAKTÖRLERİ 385

Birim BALCI, Okan Üniversitesi, İstanbul

E-ÖĞRENMEDEN MOBİL ÖĞRENMEYE

BÖLÜM-21

E-ÖĞRENMEDEN MOBİL ÖĞRENMEYE TEKNOLOJİ YOL HARİTASI, 400

Murat Paşa UYSAL, KHO Savunma Bilimleri Enstitüsü, Ankara

Yavuz GAZİBEY, Kara Harp Okulu, Ankara

BÖLÜM-22

E-ÖĞRENMEYE BAKIŞ: TSK ÖRNEĞİ 412

M. Sabri ŞEKEREFELİ, Bilkent Üniversitesi, Ankara

BÖLÜM-23

TÜRKİYE'DE E-ÖĞRENMENİN BUGÜNÜ VE GELECEĞİ 421

Ahmet HANÇER, Enocta, İstanbul

SON SÖZ 437

ÖNSÖZ

E-öğrenme, bireylere, eğitsel materyallerin elektronik ortamda uygun ve esnek olarak yapılandırılabilmesi, hızlı güncellenebilmesi, farklı teknolojileri öğrenme sürecine katabilmesi ve 7/24 uygun olunan zamana göre alınabilmesini sağlarken kurumlar açısından da eğitimlerini sunabilecekleri ve nakledebilecekleri önemli bir kavramdır. E-öğrenme süreçlerinde bilişim teknolojileri giderek daha fazla etkinlik kazanmıştır.

Özellikle internet üzerinden uzaktan eğitim sistemleri eğitimin her alanında ve iş dünyasında insan kaynağının eğitim/öğretimini, bulunduğu yerden erişimle zaman/mekan sınırlılıklarını ortadan kaldırarak eğitim ve öğretimde yüksek bir başarıya olanak sağlar.

E-öğrenme kavramı aynı zamanda bireylerin kendilerini geliştirmesi ve mevcut performanslarının arttırabilmeleri için geliştirilen bilgi tabanlı çözümlerin, özellikle internet teknolojilerinin kullanılmasıyla çok boyutlu ve geniş ölçekli yapılandırılmasını ifade etmektedir. E-öğrenme yaşanan teknolojik gelişmeler sayesinde evrimini tamamlamış ve öğrenme araçlarının ve yöntemlerinin son derece önemli bir parçası haline gelmiştir. E-öğrenme deyince ağırlıklı olarak çokluortam, etkileşimli medya, hiperlink, zengin medya ortamı gibi yapılar içersinde ve elektronik olarak sunulan öğrenme akla gelmektedir. E-öğrenme teknolojinin, yaratıcılık, düşünme becerileri, ekip çalışması, kültürlerarası öğrenme gibi pek çok kazanımı gerçekleştirmeye yeteneğinin kullanılmasıyla ortaya çıkan bir öğrenme tarzıdır.

E-öğrenme tasarımı için farklı teknik yapılar ve yöntemler kullanılabilir. Bu yüzden değişik uygulamalar ve tasarımlar geliştirmek mümkündür.

Günümüze kadar çok değerli araştırmacı ve yazarlar e-öğrenme hakkında çok değişik bakış açılarıyla farklı makale ve eserler vermişlerdir. Bu çalışmalar e-öğrenme hakkında eğitim, kullanıcı, yöntem, klasik eğitimden veya uzaktan öğretimden farkları yönüyle ve e-öğrenmenin diğer yönleri itibarıyla titizlikle incelenmiştir. Yurt dışında e-öğrenme konusunda yine bu tarz pek çok kitap ve makalenin de olduğu açıktır. Bu çalışmalarda da E-öğrenme yöntemleri, tutumlarından tutun el kitaplarına kadar değişik versiyonları görmek mümkündür.

Biz de bu çalışmada 2010 yılı için Türkiye'de E-öğrenme: Gelişmeler ve Uygulamalar başlığıyla bir kitap yazmak üzere yola çıktık. E-öğrenme konusunda pek çok araştırmacı ve uygulamacı bu kitaba ciddi destek verdi ve 2010 yılında Türkiye'deki gelişme ve uygulamalar hakkında katkıda bulundu. Bu kitabın şimdiye kadar olanlardan farkı, topluca ve daha geniş kapsamlı bir bakış açısıyla e-öğrenme hakkında değerlendirme yapmak isteğidir. Akademik anlamda ise Türkiye'de milenyumun başlangıcındaki e-öğrenmenin bir resminin çıkartılması düşünülmüştür.

Kitabımız e-öğrenme değerler dizisi (paradigma) değişimleri ve konunun ekonomik boyutunun ele alındığı kısım ile başlayan, e-öğrenme tasarımı, e-öğrenmede örnekler, e-öğrenme bilgi hizmetleri, e-öğrenme uygulamaları ve e-öğrenmeden mobil öğrenmeye başlıklı altı ana bölüme ayrılmıştır.

İlk ana bölümde Türkiye'de gelişen teknolojiyle birlikte e-öğrenme ekonomisi kavramı ve e-öğrenmenin en önemli öğeleri olan öğretim elemanları ve öğrencilerin bakış açıları değerler dizisi değişikliğini gözler önüne serilmektedir. Bu bölümde Anadolu Üniversitesi'nden Eren Kesim ve Okan Üniversitesi'nden Fazlı Yıldırım destek vermişlerdir.

İkinci ana bölüm olan E-öğrenme tasarımı konusunda GATA'dan Zafer Güney ve Kara Harp Okulu'ndan Murat Paşa Uysal katkıda bulunmuşlardır.

E-öğrenmede örnekler ana bölümünde ise E-öğrenme sistemlerinde verimlilik konusunda Afyon Kocatepe Üniversitesi'nden Ömer Deperlioğlu, Ertuğrul Ergün ve Utku Köse kendi üniversitelerindeki değerli çalışmalara değinirken, Murat Hismanoğlu KKTC'de E-öğrenme konusunu incelemiştir.

Ayrıca uygulamada etkileşim sağlama konusunda Pamukkale Üniversitesi'nden Şevket Yılmaz ve İsmail Sarı kendi deneyimledikleri örneklerini sunmuşlardır. Konuyu Turizm sektörü açısından Okan Üniversitesi'nden Seha Aksü incelerken, oyunla uygulamalar hakkında Hacettepe Üniversitesi'nden Hakan Tüzün detaylı çalışmalarını ortaya koymuşlardır. Öte yandan başarılı bir e-öğrenme sistemi kurulması konusunda farkındalık ve tutum ölçümü gerçekleştiren Damla Yıldırım ve Paul Klimsa'nın bölümlerinden sonra K12 seviyesinde E-öğrenme konusu Er-

ciyes Üniversitesi'nden Ahmet Baytak ve yine K12 seviyesinde örnekler bağlamında Ülkü Gürsoy katkıda bulunmuşlardır.

Ayrıca Kliksoft'tan Serdar Özkaş özellikle K12 seviyesinde eğitim içerikleri hazırlamada interaktif uygulamalar konusunda geliştirilmiş kolaylaştırıcı bir uygulamayı paylaşmıştır. E-öğrenme bilgi hizmetlerini ele alan bir diğer ana bölümde ise bilgi güvenliği konusunda Aydın Üniversitesi'nden Akın Marşap ve Uludağ Üniversitesi'nden Ebru Yıldırım ve Gizem Akalp katkıda bulunurken, Ölçme ve Değerlendirme ve Sınav Uygulamaları hakkında Anadolu Üniversitesi'nden Hakan Güray Şenel çok önemli konuları irdelenmiştir. İstanbul Üniversitesi'nden Gülşah Batdal Karaduman ise Üstün Yetenekli Öğrencilere Yönelik Matematik Öğretim Programlarında E-Öğrenmenin Yeri konulu örnek uygulama çalışması ile yer almıştır.

E-öğrenme açımlarına ilişkin ana bölümümüzde ise IPTV konusunda Eskişehir Osmangazi Üniversitesi'nden Yasin Özarıslan, Okan Üniversitesi'nden Gonca Telli Yamamoto, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi'nden Özlem Ozan ve Anadolu Üniversitesi'nden Uğur Demiray mobil öğrenme teknolojileri ve eğitim uygulamaları bölümünü okurların bilgisine sunarken, başarı faktörleri konusunda da Okan Üniversitesi'nden Birim Balcı katkıda bulunmuşlardır.

E-öğrenmenin geleceğini ele alan E-öğrenmeden Mobil Öğrenmeye başlıklı ana bölümde Kara Harb Okulu'ndan Murat Paşa Uysal ve Yavuz Gazibey'in Mobil Öğretim Ortamları için teknoloji yol haritası bölümü ile katkıda bulunurken M. Sabri Şekerefeli'nin E-Öğrenmeye Bakış: TSK Örneği başlıklı nostaljik uygulaması ile Enocta'dan Ahmet Hançer'in Türkiye'de E-Öğrenmenin Bugünü ve Geleceği konulu yazısı yer almaktadır.

Bu kitabın gerçekten göz nurunun ciddi şekilde kullanıldığı önemli bir kitap olarak Türk yazınında yerini alacağına inanıyoruz.

Bizler çok güzel ve uyumlu bir grupla Türkiye'de e-öğrenme açısından önemli bir yol kat ettik, bu esnada sürçü lisan ettiyse affola!!!

Doç. Dr. Gonca TELLİ YAMAMOTO

Prof. Dr. Uğur DEMİRAY

Prof. Dr. Mehmet KESİM

Kasım 2010-Ankara

GİRİŞ

Geçmişte oldukça pasif olarak gerçekleşen bilgi edinme süreçleri günümüzde farklı hale dönüşerek aktif olarak katılabilen bir yapıya bürünmüştür. Öğretmenin, basılı öğrenme materyalleri, radyo TV ve video ile sınırlı olan bilgi kanalları internetin hayatımıza girmesiyle zenginleşmiştir. E-posta, sosyal ağlar, elektronik kitaplar, sohbet ortamları, web konferansları ve etkileşimli çoklu ortam uygulamaları yeni öğrenme kanalları haline gelmiştir. Zenginleşen öğrenme kanallarına, yaşamımızın bir parçası haline gelen teknolojilerin getirdiği hareketlilik de eklendiğinde, farklı öğrenme yapıları ortaya çıkmakta ve klasik öğrenme dışındaki çözümlere de ihtiyaç duyulmaktadır.

Günümüzde bilgi toplumuna geçişte etkili olan öğeler insan, bilgi ve teknolojidir. Bu bağlamda gelişen ve değişen araç, yöntem ve eğitim sistemlerinin ele alınarak ülkemizdeki gelişmelerin ortaya konması gerekmektedir. Uzaktan öğrenme gereksinimlerinin artması ve teknolojideki gelişmeler nedeniyle e-öğrenme giderek önem kazanmaktadır. E-öğrenmede etkili olan süreçler ve iş akışı tasarlanırken insan gücü, donanım ve yazılım bileşenleri önem kazanmaktadır. Uzaktan eğitim programlarının internetin ve yeni teknolojilerin yardımıyla daha etkin hale gelmesi ve gelişmesi ile e-öğrenme programlarının önemi artmaktadır. E-öğrenme, örgün eğitimin dışında, istenilen zamanda, yerde ve istenilen kadar bilgi almayı sağlayabilen elektronik ortamın eğitim mecrası olarak kullanıldığı öğrenme ortamlarında sağlanan öğrenme olarak tanımlanabilir. E-öğrenmenin var olan

uzaktan öğretim programlarına göre en büyük farkı, etkileşimli olması, bir başka deyişle karşılıklı iletişim kuruyor olabilmesidir. E-öğrenme 7'den 77'ye bilgisayar ve benzeri teknolojiyen yararlanabilen her ortamda kullanılabilen bir öğrenme yapısı sağlayabilmektedir. Bu yüzden okul öncesinden, üniversiteye ve sonrasında tüm öğrenme süreçlerinde yararlı olabilecek bir eğitim platformudur.

Yerden ve zamandan bağımsız olabilmesinin etkisiyle, kamu ve özel kurum ya da kuruluşların bir bölümü, eğitim programlarını e-öğrenme ortamına taşımaktadır. Gerek özel gerekse resmi kurum ve kuruluşların, değişen teknolojiyle birlikte çok farklı eğitim ihtiyaçları e-öğrenme sayesinde karşılanabilmektedir. Ayrıca konuyla ilgili profesyonel ve akademik çalışmalardan yararlanmak giderek daha kolay hale gelmektedir. Bu bağlamda çalışanların, mesleki gelişimleri için, kişisel ihtiyaçlarına göre özel olarak belirlenen eğitimlere ulaşmaları söz konusu olabilmektedir. E-öğrenme eğitim ve öğretime yeni bir boyut kazandırmaktadır. Bu boyutun değerlendirilmesi gelecek eğitim-öğretim stratejilerinin belirlenmesi açısından da önem taşır. Elinizdeki bu kitapta Türkiye'de gerçekleşen kimi e-öğrenme çalışmaları kapsam içine alınmıştır. Hedef okuyucular olarak ise e-öğrenme konusunda ilgili profesyoneller, araştırmacılar, öğretim elemanları ve e-öğrenme kullanıcıları olarak belirlenmiştir.

Kara Tahtadan ekrana diyebileceğimiz eğitim sistemlerinde yaklaşık 1970'li yıllara kadar gelişen teknoloji örgün eğitimin hizmetine koşuldu. Çok eskilerde değil henüz daha 40-50'li yaşlarda olanlarımız, sınıflarında kapı üstündeki radyo hoparlörlerini ve hatta sınıflarında bazı öğretmenlerinin 8mm ya da 16mm eğitim filmi izlettirdiğini anımsayacaklardır. 70'li yıllara gelindiğinde, yazılı basın ötesinde gelişen teknoloji ürünlerinden Radyo, TV, video gibi görsel ve işitsel teknolojiler özellikle uzaktan eğitim alanında oldukça işlevsel olarak kullanılmaya başlandı. Sonrasında; üretilen her yeni teknoloji, eğitime ve bilimsel çalışmalara girdikçe bu alanlardaki halihazırda varolan kavramların içi boşalmaya başladı. Eski kavramlar artık kullanılan bu yeni teknolojileri içeremez oldu. Örneğin 1980'li yıllara kadar uzaktan eğitim olarak bilinen ve yoğunlukla basılı materyaller, Radyo, TV ve video gibi görsel ve işitsel teknolojileri kullanan eğitim sistemleri, bilgisayar teknolojisinin gelişip sisteme dahil olmasıyla Açık ve Uzaktan Eğitim ya da Bilgisayar Destekli Uzaktan Eğitim gibi adlarla anılmaya başlandı. 1990'lara gelindiğinde ise internet devriminin getirdiği yeniliklerin eğitim sistemine girmesi ile bu kavramlar da yetersiz kaldı. Bu yıllardan başlayarak neredeyse günümüze değin E-öğrenme olarak çevrilen E-Learning teknolojisi oldukça uzun bir saltanat sürdü ve bu saltanatu sürdürmeye de devam ediyor.

Kısa bir süre önce Balkanlardan Kafkaslara, İskandinavya'dan Arap Yarımadası ve Kuzey Afrika bölgelerini kapsamına alan, 39 ülkede yapılan bir çalışmada, bu ülkelerde e-öğrenme teknolojisinin genelde eğitim, özelde de uzaktan eğitim uygulamalarında ne denli kullanıldıkları ve bu

teknolojiden ne ölçüde yararlanıldığı araştırılmıştır. Ülke örnek olaylarını içeren araştırmalarda e-öğrenme teknolojisinin Türkiye dahil oldukça verimli kullanıldığı ortaya çıkmıştır. Ancak örgün ve uzaktan eğitim uygulamalarında bu elektronik öğrenme kavramının içinin hızla boşalmaya başladığı düşünülmektedir. Bu günlerde doğuda ve batıdaki gelişmiş, insana ve onun eğitimine yatırım yapan ülkelerde son yıllarda oldukça güncel olan mobil öğrenme, IPTV etkileşimli televizyon teknolojileri ile u-öğrenme (Ubiquities Learning) olarak bilinen her yerde her materyalle eğitim teknolojileri özellikle uzaktan eğitim uygulamalarında adından sıklıkla söz ettirir, tartışılır hale gelmiştir Bunlar son 5-7 yılın “şimdilik” süper teknolojileri olarak belirtilebilir.

Günümüz teknolojilerinde görülen değişimle birlikte mobil cihazların ve internet erişiminin önümüzdeki yıllarda daha da yaygınlaşacağı ve ucuzlaşacağı açıktır. 3G, 4G ve uydu teknolojilerindeki gelişmeler günlük hayatta mobil teknolojilerin kullanım şekillerini de etkileyecek ve yaygınlaştıracaktır. Bu da öğrenme uygulamalarında ciddi farklılıkların oluşmasına sebep olacaktır. Mobil öğrenme sayesinde bireyselleşen öğrenme uygulamaları önem kazanacaktır. Standart öğrenmenin yanında derinlemesine öğrenme veya uzmanlaşmaya yönelme gibi konuların gelişmesine yol açabilecek ve karşılıklı etkileşimi yoğunlaştıran ve araştırmaya hız veren bilgi toplumuna uygun bireyleri tanımlayan bir öğrenme haline dönüşecektir.

Bir başka deyişle, kendimizi, özellikle de eğitim yöneticilerimizin, politik baskı ve eğilimlerden uzak, olabildiğince bağımsız, eğitim sistemimizi her geçen gün sorgulayıp, gelişen ve sahip olduğumuz günümüz teknolojisini içerik ve pedagojik açıdan en verimli kullanarak, bir sonraki gelecek teknolojilere düşünsel, zihinsel ve toplumsal değerlerimizle birlikte hazır olmalıyız.

Yaklaşık sekiz ay önce yola çıktığımız bu kitap çalışmasına özveri ve akademik heyecanları ile ortak olan 31 yazarımıza burada bir kez daha teşekkür ediyor ve siz okurlarımıza bundan böyle bir başka çalışmayla da ulaşmak istiyoruz.

Doç. Dr. Gonca TELLİ YAMAMOTO
Prof. Dr. Uğur DEMİRAY
Prof. Dr. Mehmet KESİM
Kasım 2010-Ankara

EDİTÖRLERE İLİŞKİN

Prof. Dr Uğur DEMİRAY, Anadolu Üniversitesi, ESKİŞEHİR.

Uğur DEMİRAY, ilk, orta ve lise öğrenimini İstanbul'da tamamladı. 1981 yılında Eskişehir Anadolu Üniversitesi, İletişim Bilimleri Fakültesi Sinema ve Televizyon Bölümünden mezun oldu ve aynı yıl, fakülteye asistan oldu. 9 Eylül 1986 yılında "Doktor" ünvanı kazandı. 30 Ekim 1989 tarihinde "Doçent" oldu. 1995 Mayıs'ında profesör olan Demiray, Halen, Eskişehir Anadolu Üniversitesi, İletişim Bilimleri Fakültesinde öğretim üyeliğini sürdürmektedir.

Demiray, 1990-91 öğretim döneminde The British Council Research Scholarship ile İngiltere'de bir yıl araştırmalar yaptı. Demiray'ın ulusal ve uluslararası yayın ortamlarında yayınlanmış 100ün üzerinde kitap, makale, bildiri ve çeviri çalışmaları bulunmaktadır.

Anadolu Üniversitesi Yunus Emre Kampus 26470-Eskişehir

Tel : + 902223350581dahili: 5262

GSM : +90 542 23 22 167 Faks: +90 222 320 4520

E-posta : udemiray@anadolu.edu.tr veya udemiray33@gmail.com

URL : <http://ugurdemiray.com> <http://tojde.anadolu.edu.tr>

Doç. Dr. Gonca Telli YAMAMOTO, Okan Üniversitesi, İSTANBUL.

Gonca Telli YAMAMOTO Anadolu Üniversitesi'nde Doktora çalışmalarını Yükseköğretimde Pazarlama üzerine gerçekleştirdi. Doktora sonrasında Yeditepe Üniversitesi'nde Öğretim görevlisi olarak MBA programı kapsamında çeşitli dersler verdi. Maltepe Üniversitesi'nde görev yaptı. Halen Okan Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu Bilişim Sistemleri ve Teknolojileri Bölümünde öğretim üyesi ve Uzaktan Eğitim Merkezi Müdürü olarak görev yapmaktadır. Aynı zamanda Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü kurucu Müdürlüğü İşletme kurucu bölüm başkanlığı gibi görevlerde bulunan Yamamoto ağırlıklı olarak pazarlama ve bilgi teknolojileri konuları üzerinde çalışmalar yapmaktadır. Yamamoto Okan Üniversitesinde, işletme, iletişim ve pazarlama ile konularda derslere girmektedir. Yamamoto'nun pazarlama ve e-öğrenme alanında ulusal ve uluslararası pek çok kitabı ve makalesi bulunmaktadır. Son yıllarda özellikle mobil pazarlama ve e-öğrenme üzerinde araştırmalarını yoğunlaştıran Yamamoto'nun yazmış olduğu "Mobilized Marketing and The Consumer Technological Developments and Challenges" başlıklı kitabı ABD'de İşletme Referans Kitapları arasında yer almaktadır.

Okan Üniversitesi. Uzaktan Eğitim Merkezi
Hasanpaşa Kampüsü Kadıköy /İstanbul,
İş : 90 216 325 4818/125
GSM : 90 542 241 2238
E-posta : gonca.telli@okan.edu.tr

Prof. Dr Mehmet KESİM, Anadolu Üniversitesi, ESKİŞEHİR.

Mehmet KESİM, 1952 yılında Çorum’da doğdu. 1974 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi, Makine-Elektrik Fakültesi, Elektrik Bölümü, Zayıf Akım Dalı’ndan Yüksek Mühendis olarak mezun oldu. 1976 yılında Federal Almanya Teknik Yardımı çerçevesinde Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi’nde kurulan Eğitim Televizyonu stüdyosunun kuruluşunda görev aldı. 1979 yılında Sinema-TV Yüksek Okulunda asistan oldu. 1985 yılında “Teletext ve Viewdata’nın Uzaktan Öğretimde Kullanılması” başlıklı tezle “Doktor” unvanı aldı. 1988’de “Doçent” ve 1993’te “Profesör” oldu. Değişik dönemlerde Renkli Televizyon Stüdyo Sistemleri konusunda İngiltere/ Reading ve Almanya/Darmstadt’da eğitim gördü. Anadolu Üniversitesi’nde yüksek lisans ve doktora dersleri vermektedir. Yeni İletişim Teknolojileri ve Uzaktan Öğretim Teknolojileri alanlarında çalışmaktadır. Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi’nde Uzaktan Eğitim alanında teknik projelendirme ve uygulamaları konularında çalışmıştır. Uzaktan öğretim teknolojilerinin uygulamaları konusunda yurt içi ve yurt dışı yayınları vardır. Halen Açıköğretim Fakültesinde öğretim üyeliğini sürdürmektedir.

Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi

Yunus Emre kam püsü, 26470 ESKİŞEHİR

Tel : 0-222-330 74 44ya da 0-222-3350639/2416

GSM : 0-533-7693205

Faks : 0-222-335 06 39

E-posta : mkesim@anadolu.edu.tr

YAZARLAR LİSTESİ

(Alfabetik İsim Sırasına Göre)

- Ahmet BAYTAK, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- Ahmet HANÇER, Enocta, İstanbul
- Akın MARŞAP, Aydın Üniversitesi, İstanbul.
- Birim BALCI, Okan Üniversitesi, İstanbul.
- Damla YILDIRIM, Ilmenau Teknik Üniversitesi, *Almanya*
- Ebru YILDIRIM, Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Eren KESİM, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Ertuğrul ERGÜN, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyon
- Fazlı YILDIRIM, Okan Üniversitesi, İstanbul.
- Gonca TELLİ YAMAMOTO, Okan Üniversitesi, İst.
- Gizem AKALP, Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Gülşah BATDAL KARADUMAN, İst. Üniversitesi, İst.
- Hakan TÜZÜN, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Hakan G. ŞENEL, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- İsmail SARI, Pamukkale Üniversitesi, Denizli.
- M. Sabri ŞEKEREFELİ, Bilkent Ankara.
- Murat HİSMANOĞLU, Lefke, KKTC.
- Murat Paşa UYSAL, Kara Harp Okulu, Ankara.
- Mehmet KESİM, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Özlem OZAN, Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir.
- Ömer DEPERLİOĞLU, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyon
- Paul KLIMSA, Ilmenau Teknik Üniversitesi, *Almanya*
- Seha AKSÜ, Okan Üniversitesi, İstanbul.
- Serdar ÖZKAŞ, Kliksoft, İstanbul,
- Şevket YILMAZ, Pamukkale Üniversitesi, Denizli.
- Uğur DEMİRAY, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Utku KÖSE, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyon.
- Yasin ÖZARSLAN, Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir
- Yavuz GAZİBEY, Kara Harp Okulu, Ankara.
- Ülkü GÜRSOY, İstanbul.
- Zafer GÜNEY, GATA, İstanbul

E-ÖĞRENME
GELEN DEĞERLER DİZİSİ (PARADİGMA)
DEĞİŞİMLERİ VE EKONOMİK BOYUTU

BÖLÜM 1

UZAKTAN EĞİTİMDE MEYDANA GELEN DEĞERLER DİZİSİ (PARADİGMA) DEĞİŞİMLERİNİN E-ÖĞRENME EKONOMİSİ ALANINA YANSIMALARI

Öğr. Gör. Dr. Eren KESİM
Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Eskisehir
ekesim@anadolu.edu.tr

ÖZET

Değişim olgusunun kendini her alanda yoğun olarak hissettirdiği bilgi toplumunda, bireylerin günlük yaşamdaki gereksinimleri oldukça geniş bir yelpazede ön plana çıkmaktadır. Bu gereksinimlerin hızlı ve pratik bir şekilde karşılanması gerçeği, bireylerin kendilerini gerçekleştirmeleri ve toplumların kalkınmaları sürecinde oldukça büyük bir önem taşımaktadır. Bireylerin bu tarzdaki gelişimlerini sağlayabilmek için en temel gereksinimlerinden birisi de bilginin artış hızı karşısında güncel kalabilmeleri ve mevcut bilgi birikimlerini yenileyerek kendilerini geliştirmeleridir. Toplumsal bir sistem olarak eğitim kurumlarının en temel görevi, bireylerin mevcut yeteneklerini açığa çıkararak, onları hayata hazırlamaktır.

Bilgi ve iletişim teknolojilerinde meydana gelen hızlı değişim süreci, tüm toplumsal kurumlarla birlikte eğitim kurumlarını da etkilemiştir. Teknolojinin eğitim kurumlarında yoğun olarak kullanılması, eğitim ve insan gücü yetiştirme konularında farklı bakış açılarının geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Teknolojinin bireylerin yaşamlarında yoğun olarak kullanılması ile bireylerin bilgiye ulaşma süreci, örgün eğitim kurumlarının dışına taşınmış bir anlamda herkes için her yerde öğrenme süreci başlamıştır. Uzak mesafelerdeki bireylere gelişmiş teknolojilerle ulaşarak eğitim gereksinimlerinin pratik olarak çözülebilmesi gerçeği, bugün uzaktan eğitim sürecini dünyada popüler bir kavram haline getirmiştir. Bilimsel araştırma bulgularının çeşitlenmesiyle her gün yeni gerçeklere ulaşıldığı günümüzde, uzaktan eğitim, sanal sınıflar, çevrimiçi öğrenme ve e-öğrenme gibi sürekli güncellenen farklı bakış açılarıyla gelişmeyi amaçlayan bir çalışma alanı haline gelmiştir.

Bu çalışmada, tarihsel süreçte bilgi ve iletişim teknolojilerinde meydana gelen değişimlerin uzaktan eğitim alanına yansımaları genel bir bakış açısıyla sunulduktan sonra, araştırmacı ve uygulamacılara uzaktan eğitimde meydana gelen değerler dizisi (Paradigma) değişimleri uzaktan eğitim ekonomisi perspektifinden betimlenmeye çalışılmıştır.

GİRİŞ

Küresel rekabet olgusuyla birlikte yeniden yapılandırılan küresel ekonomi, birçok değişkene bağlı bir gerçeklik olarak ön plana çıkmıştır. Küresel ekonomi dinamik bir yapıdır. Bu yapıyı oluşturan değişkenler birbirleriyle çok yakın ilişki içerisindedir ve genelde önceden tahmin edilemeyen gelişmelerden etkilenebilmektedir (Ohmae, 2008, s.102). Küresel ekonominin günümüz için öneminin daha iyi analiz edilebilmesi için, küreselleşmenin tarihsel gelişim sürecinin çok ayrıntılı olarak analiz edilmesi bir zorunluluk haline gelmiştir. Friedman (2006, ss.19–21), küreselleşmenin tarihsel gelişim sürecini üç temel çağa ayırarak analiz etmektedir.

1492'den 1800'lü yıllara kadar olan çağ Küreselleşme 1.0 olarak, 1800'lü yıllardan başlayarak 2000 yılları arası Küreselleşme 2.0 olarak ve 2000 yılından sonrası da Küreselleşme 3.0 olarak tanımlanmaktadır. Üç temel çağ olarak yapılandırılan "Küreselleşme" sürecinin en önemli özelliği, ilgili çağlarda ön plana çıkan değerler dizisi (paradigmalar) dir. Küreselleşme 1.0'da temel itici güç olarak ülkelerin sahip olduğu kas gücü, Küreselleşme 2.0'da değişim sürecine ivme kazandıran itici güç küresel bütünleşme ve çokuluslu şirketlerken, Küreselleşme 3.0'da temel dinamiği, küresel rekabet sürecinde beşeri sermaye olarak adlandırılan bireylerin ele geçirdikleri güç olarak ön plana çıkmıştır (Friedman, 2006, s.20).

21. yüzyılda bilgi, hem örgütler, hem de örgütleri oluşturan bireyler için yaşamsal bir unsur haline gelmiştir. Bilgi aynı zamanda tüm örgütleri ve toplumu bir araya getiren bir unsurdur. Değişimin hızı karşısında, günümüzde bilgiye erişim ve bilginin paylaşılması sürecine etki eden en önemli değişken, teknolojik gelişmeler olarak kendini göstermiştir. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin değişmesi, bu süreçte toplumsal yaşamı doğrudan etkilemektedir.

Değişen teknolojiler toplumda yeni ilişkiler ağını ortaya çıkartmakta ve bireyler yaşamlarını sürdürebilmek için sürekli güncel bilgilere gereksinim duymaktadırlar. Böylelikle teknolojik değişim sürecinin bir önemli özelliği daha ön plana çıkmaktadır. Özellikle küresel rekabet gücünde bilginin önemi açıktır. Ancak bilgi ve iletişim teknolojilerinde meydana gelen yenilikler, mevcut bilgi birikiminin güncelliğini kaybetmesine neden olabilmektedir (Aktan ve Vural, 2005, ss.1–3).

Geliştirilmesi gereken bir değer olarak kabul edilen bireyin ön plana çıkması, tüm eğitim kurumlarını küreselleşen dünyada bilgi ve iletişim teknolojilerini etkin olarak kullanabilen, bilgiye ulaşma yollarını özümseyen, küresel rekabet sürecinde ön plana çıkacak bireyleri yetiştirmeye zorlamak-

tadır. Küreselleşme olgusunun yarattığı en önemli gerçeklik, değişim kavramının yaşamın her alanına yayılmasıdır. Küresel rekabet sürecinde yeni iş kolları, bilginin yeni kullanım alanları ortaya çıkmakta, bireylerin sürekli olarak kendilerini yenilemeleri bir zorunluluk haline gelmektedir (Kesim, 2007, ss. 375–376). Bireylerin bilgiye ulaşma, kendilerini geliştirme ve sürekli öğrenme sürecinde, gelişen ve sürekli yenilenen bilişim teknolojilerinin etkisi büyüktür. E-öğrenme bu anlamda ön plana çıkan mevcut yeni öğrenme ortamlarından birisini oluşturmaktadır (Ulukan, 2009, s.121).

20. yüzyılın son çeyreğinde yapısı ve temel dinamikleriyle farklılaşan yeni bir ekonomik yapı ön plana çıkmaya başlamıştır. Bilgi temeline dayanması, bir ağ örgütlenmesine dayalı olması ve küresel bir ölçeğe sahip olması sebebiyle kendini küresel bilgi ekonomisi olarak göstermektedir (Castells, 2005, ss. 99-100). Bilgi ve iletişim teknolojilerinin yoğun kullanımı sonucunda bilgi üretiminin önem kazandığı bilgi toplumu, sanayi toplumundan tamamen farklı bir toplumsal yapı ve işleyiş olarak ön plana çıkmaktadır (Hazar, 2006, s.1). Gelişmiş ülkelerde 20. yüzyılın sonlarında başlayan sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçiş süreci, küresel ekonomik sistemin şekillendirdiği bilgi ekonomisiyle ivme kazanmıştır. Küresel bilgi ekonomisinde bireylerin ekonomik rekabet sürecinde sahip oldukları bilgi ve yeterliklerin düzeyi, ülkeler boyutunda ise ülkelerin sahip oldukları sosyal sermayenin niteliği stratejik önem kazanmıştır (YÖK, 2007, s.13). Küresel bilgi ekonomisinde bireyler bütünleşen küresel bir ekonomide evlerinden ya da buldukları her türlü ortamdan iş yaşamına katılabilmektedir. Bu yeni ekonomik yapıda hizmet sektörü önem kazanmış ve eğitim bireyselleşerek yaşam boyu devam eden bir süreç haline gelmiştir (Hazar, 2006, s.1). Küresel bilgi ekonomisi temelli bilgi toplumunda eğitim sürekli hale gelmiş, bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişimiyle bilgi üretimi artmıştır. Bu gelişmeler, sosyal, ekonomik, siyasal ve kültürel açıdan toplumu, sanayi toplumunun ötesine taşıyan temel bir gelişme aşamasını tanımlamaktadır (Aktan, 2003, s.38). Bilginin toplum genelinde üretilme ve yayılma hızının artması, eğitim yöntemlerinde bireyin aktif hale gelmesi ve probleme dayalı öğrenme yaklaşımının gelişen teknolojiler aracılığıyla da kullanılabilmesi olanağı, genel anlamda öğrenme yapılarını geleneksel öğrenmeden e-öğrenmeye doğru bir dönüşüme sevk etmiştir (Aktan, 2007, ss. 41-43).

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin yoğun olarak kullanıldığı içinde yaşanılan çağ; bilgi çağı, endüstri sonrası çağ, post modern çağ ve öğrenme çağı gibi farklı adlarla tanımlanmaktadır. Bilgi teknolojilerinin gelişmesiyle bilginin artış hızı, tüm bireyler için bilgiyi güncel tutmak, diğer bireylerin gerisinde kalmamak ve onlardan bir adım öne geçebilmek için öğrenmeyi sürekli yenilenen bir süreç haline getirmiştir (Erdoğan, 2008, ss.20-21). Bireylerin yaşamları boyunca gereksinimlerini karşılamaları için yeni bilgilere gereksinimleri vardır. Bilgi birikiminin giderek artması, tüm örgütler ve örgütleri oluşturan bireyler için öğrenme sürecinin dinamik olarak yaşam boyu sürekli hale getirilmesini bir zorunluluk haline getirmiştir. Dinamizm

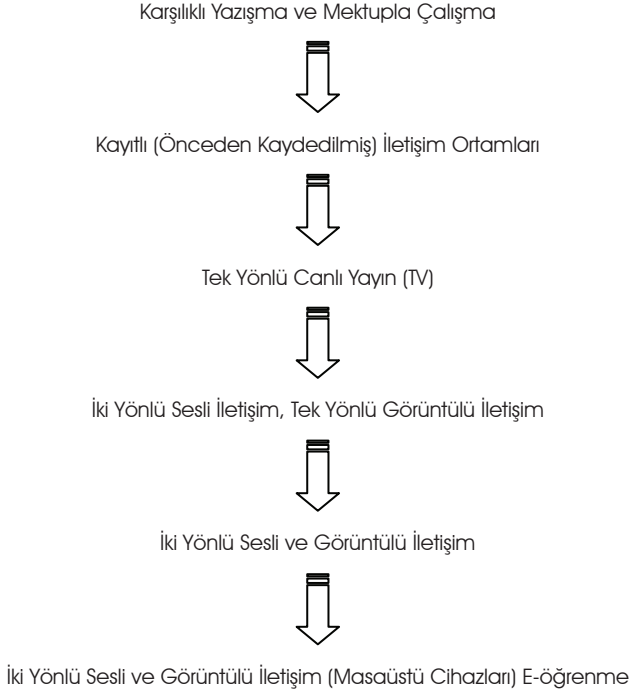
kazanan öğrenme süreci, bilgiye ulaşma yollarını da çeşitlendirmektedir (Toffler ve Toffler, 2006, ss. 146–149). Bilginin artış hızı, özellikle bu süreçte geliştirilecek olan eğitim politikalarının belirlenen stratejik hedefleri gerçekleştirilmesi boyutunda eğitimle ilgili disiplinlerarası bakış açılarının geliştirilmesini bir zorunluluk haline getirmiştir. Bu sebeple yaşam boyu öğrenme süreci bilgi ve iletişim teknolojilerini yoğun olarak kullanan e-öğrenme uygulamalarıyla desteklenmelidir (Aktan, 2007, ss. 47–48). Yaşam boyu öğrenme sürecinin popülerlik kazanmasıyla birlikte, **öğretme etkinlikleri yerini öğrenme etkinliklerine** bırakmıştır. Bu sayede **birey öğrenme sürecinin aktif bir değişkeni** haline gelmiştir. Böylece **öğrenme süreci eğitim kurumlarının dört duvarının dışına** çıkmıştır. Bu değişim süreci özünde bireylerin değişen teknolojiler karşısındaki değişen ve artan eğitim gereksinimlerinin hızla karşılanması için yeni arayışların bulunma çabasını taşımaktadır. Çeşitlenen eğitim gereksinimlerinin karşılanması artık öğrenen merkezli anlayıştan öğrenen merkezli anlayışa geçmeyi, gruba yönelik eğitim programlarından, bireysel eğitim programlarının tasarlanmasına doğru bir değişimi zorunlu kılmaktadır. Her zaman ve her yerde gerçekleşen bir süreç olarak eğitim bilgi ve iletişim teknolojilerinin desteğiyle yeni ve dinamik bir süreç haline gelmiştir (Fındıkçı, 2004, ss. 153-154).

Bilginin toplumsal yaşamın her boyutunda yoğun olarak kullanılmasıyla birlikte eğitime yapılan yatırımlar artmıştır. Bilgi çağının gerektirdiği bireylerin yetiştirilmesi zorunluluğu, eğitim programlarını ve eğitim politikalarını çeşitlendirmiştir. Bu politikaların özü, eğitim ve yetiştirme politikalarının yeniden yapılandırılmasını yansıtmaktadır. Tüm bireylerin eğitim gereksinimlerinin karşılanması hayati bir konu olmakla birlikte, zaman zaman sahip olunan sınırlı kaynaklarla bireylerin ilgi ve yeteneklerinin istenen düzeyde geliştirilmesi, ulaşılması gereken eğitim hedeflerinin gerisinde kalabilmektedir. Bu süreçte bilgi ve iletişim teknolojilerinin yoğun olarak kullanıldığı yeni bir yaklaşım olarak kabul edilen uzaktan eğitim kavramı ön plana çıkmaktadır (İşman, 2008, ss.1-6). Bilgi ve iletişim teknolojilerinin özellikle eğitim örgütlerinde yoğun olarak kullanılmaya başlanmasıyla birlikte, öğrenme kavramı da sadece tek bir tanıma dayanan dar bir kapsamdan, oldukça zengin, kullanım alanları yeni ve geniş bir perspektife kavuşmuştur. Online öğrenme, bilgisayar destekli öğrenme, sanal öğrenme, dijital öğrenme ve e-öğrenme, özellikle gelişen ve değişen teknolojilerin uzaktan eğitim sürecindeki yeni bakış açılarını yansıtan popüler kavramlar olarak bu süreçte ön plana çıkmıştır (Punnie ve Cabrera, 2006, s.17).

TARİHSEL PERSPEKTİFTE UZAKTAN EĞİTİM SÜRECİNDE MEYDANA GELEN DEĞİŞİM SÜRECİ

Gereksinimleri, özellikleri, yer aldıkları mekanları ve konumları farklı olan bireyler, buldukları ortamdaki uzaklaşmadan öğrenme süreçlerini esnek olarak uzaktan eğitim sistemi içerisinde yapılandırabilmektedirler. Öğrenme sürecinin sorumluluğunu taşıyan her yaşta insanla, bu süre-

cin uzaktan eğitim felsefesine dayalı olarak yapılandırılmasından sorumlu olan eğitimcilerin uzak coğrafi mesafelerde olsalar bile etkileşim sürecine olanak vermesi ve herkese eğitim fırsatları sunması, uzaktan eğitiminin en belirleyici özelliklerinden birisidir. Bununla birlikte uzaktan eğitim süreci, gelişen teknolojileri içselleştirerek örgün eğitiminin çeşitli sebeplerle dışında kalmış bireylerin öğrenme gereksinimlerinin karşılanması, örgün eğitim sürecine göre maliyet avantajı sağlaması, bilgiye ulaşma kaynaklarının zenginliği gibi temel boyutları sebebiyle de uzaktan eğitim süreci, dünyada ve Türkiye'de yaygın olarak kullanılmaktadır (Ada ve Baysal, 2010, s.216). Uzaktan eğitim teknolojilerinin tarihsel gelişim sürecindeki sınıflandırmasını Simonson, Smaldino, Albright ve Zvacek (2009, s.95) Şekil 1'de şu şekilde göstermişlerdir.

Şekil 1. Tarihsel Gelişim Sürecinde Uzaktan Eğitim Teknolojilerinin Sınıflandırılması (Kaynak: Simonson, Smaldino, Albright ve Zvacek, 2009, s.95'teki alıntıdan adapte edilmiştir.)

Şekil 1 incelendiğinde, uzaktan eğitim alanında meydana gelen bilgi birikiminin tarihsel süreçte artması ve ön plana çıkan bilgi birikiminin tarihsel süreçteki gelişimi, aynı zamanda uzaktan eğitimde kullanılan teknolojilerin de zaman içerisinde gelişimini ön plana çıkarmaktadır (Williams, Paprock ve Covington, 1999, ss. 4-5). Karşılıklı yazışma ve mektupla çalışma sürecinden, iki yönlü sesli ve görüntülü masaüstü iletişim cihazlarına dek uza-

nan uzaktan eğitim teknolojilerinin tarihsel süreçteki perspektifinde özellikle kullanılan teknolojilerin gittikçe çok boyutlu hale gelmesi, uzaktan eğitim sürecinde eğitimciler ve yöneticiler açısından büyük önem taşımaktadır (Simonson, Smaldino, Albright ve Zvacek, 2009, s.94). E-öğrenme yaklaşımının uzaktan eğitim sürecinde kullanılmaya başlanmasıyla birlikte özellikle öğrenciler için ön plana çıkan iletişim ve etkileşim olanakları, geleneksel eğitim ortamlarına göre oldukça zenginleşmiş ve çeşitlenmiştir (Ulukan, 2009, s.130).

Bilimsel gelişim süreci için önemli bir kilometre taşı olarak kabul edilen matbaanın icadı, daha sonraki yıllarda baskı tekniklerinin gelişmesini sağlamıştır. Posta hizmetlerinin bireylerin iletişim gereksinimlerinin karşılanması amacıyla uluslararası boyutta gelişimi, uzaktan eğitimin tarihsel süreçteki gelişimini etkilemiştir. Bu anlamda baskı tekniklerinin çeşitlenmesi ve uluslararası posta hizmetlerinin dünya çapında yaygınlaşması, asenkron etkileşim sürecinin başlangıcını oluşturarak, karşılıklı yazışma ve mektup dönemiyle bireyleri uzaktan eğitim süreciyle tanıştırmıştır (Daniel, 1998, s.48).

Şekil 1. farklı bir boyuttan incelendiğinde, uzaktan eğitim sürecinde kullanılan teknolojilerin farklı yönlerden avantaj ve sınırlılıklara sahip oldukları ön plana çıkmaktadır. Özellikle uzaktan eğitim sistemlerinin gelişmeye başladığı yıllarda yoğun olarak kullanılan basılı materyaller, öğrenciler için kullanım kolaylığı sağlaması, taşınabilir olması ve giderek öğrenci ve okuyucu merkezli olması açısından oldukça büyük bir avantaja sahiptiler. Ancak sadece okuyucuların öğrenme ve okuma yeterliklerine bağlı olmaları ve iletişim ve etkileşime kapalı olmaları yüzünden büyük bir sınırlılık taşımaktaydılar.

Tarihsel gelişim sürecinde önce sesli, sonra da görüntülü iletişim sürecinin ön plana çıkması, buna bağlı olarak video konferans ve bilgisayar ortamındaki senkron iletişim sürecinin yapılandırılmasıyla, uzaktan eğitim teknolojilerinin etkileşime kapalılık boyutu ortadan kalkmaya başlamıştır. Ancak uzaktan eğitim teknolojilerinin gittikçe yoğun teknolojiler içermesi, güncel teknolojilerin sürekli takibini zorunlu kılmış ve eğitim sürecinde kullanılması için sürekli geliştirme çalışmaları için zaman harcanmasını gerektirmiş, bu teknolojilerin maliyetini arttırmıştır (Picciano, 2006, s.172).

Bilişim teknolojilerinin bireyler için coğrafi uzaklıkları ortadan kaldırması, bireylerin zaman sınırlılıklarını en aza indirmesi ve kendileri için esnek öğrenme olanakları yaratmasıyla uzaktan eğitim, 21. yüzyılın temel özelliklerinin hepsini özellikle de çevrimiçi (online) eğitim olanaklarının tümünü bünyesinde yapılandırarak, bireylerin eğitim gereksinimlerine hızlı ve pratik çözümler geliştiren önemli ve popüler bir süreç haline gelmiştir (Peters, 2003, ss.13-15). Bu süreçte fiziksel olarak birbirlerinden ayrı yerlerde ve uzak mesafelerde bulunan bireyler için eğitim programları planlanır, kullanılacak ders materyalleri güncel teknolojiler kullanılarak yapılandırılır.

Eğitim teknolojilerinin eğitim örgütlerinde yoğun olarak kullanılmaya başlanmasıyla birlikte yeni bilimsel çalışma alanları ön plana çıkmıştır.

Uzaktan eğitim özünde, bireyler için öğrenme sürecinde duvarların kalkmasını, bağımsız öğrenme sürecini ve esnek öğrenme olanaklarını içermekte, çağımızda tüm ülkeler için alternatif bir eğitim ve yetiştirme yaklaşımı olarak önemini hissettirmektedir (Demiray, 2005, ss.1-3).

Günümüzde uzaktan eğitim sistemini yapılandırmış dünya çapındaki pek çok üniversite, bireylere iş ortamlarından kopmadan, öğrenme sorumluluklarını kendilerinin belirleyebilecekleri ve etkileşime açık öğrenme olanakları sunmaktadırlar. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin özellikle uzaktan eğitim sürecinde geliştirilmesinde belirlenen bazı ortak amaçlar tüm eğitim kurumları için yaşamsal öneme sahiptir. Bu ortak amaçlar genellikle kalite, erişim ve maliyet boyutlarında ön plana çıkmaktadır.

Özellikle konu uzaktan eğitim veren kurumlar için ele alındığında, bilgiye ulaşma sürecinde verilen eğitim hizmetinin kalitesi yüksek, erişim olabildiğince hızlı ve maliyetler olabildiğince düşük düzeyde olmalıdır (Daniel, 2002, ss. 8-13).

Özellikle küresel boyutta meydana gelen ekonomik değişimler, ileri teknoloji içeren uzaktan eğitim uygulamalarının ekonomik bir bakış açısıyla incelenmesini bir zorunluluk haline getirmiştir.

GELİŞEN TEKNOLOJİLERİN YENİ BİR ÇALIŞMA ALANI OLAN E-ÖĞRENME EKONOMİSİNE YANSIMALARI

Değişim çağında, toplumsal sistemin tüm alt sistemlerinde, bilgi ve iletişim teknolojilerinde ve sosyo-kültürel değerlerde önemli dönüşümler ön plana çıkmaktadır (Aktan, 2007, s.11). Bu süreçte özellikle toplumsal sistemin temel dinamiklerinden birisi olan ekonomi alt sistemi dönüşüm sürecini yoğun olarak yaşamaktadır. Ekonomik dönüşüm süreci bu bağlamda iki temel boyut olarak kendini göstermektedir: Birinci boyut bilgi ve iletişim teknolojilerinin tetiklediği dönüşüm süreci, ikinci boyut ise küresel rekabet olgusuna dayalı dönüşüm sürecidir. Ekonomi sisteminin tüm dinamiklerinin yeniden yapılandırılmasını gerektiren iki temel dönüşüm süreci, yeni üretim modelleriyle yeni yönetim modellerinin geliştirilmesini bir zorunluluk haline getirmiştir (Özsağır, 2007, s.7). Gelişen teknolojiler çerçevesinde yeniden yapılandırılan eğitim sistemlerinde özellikle "öğrenme" kavramına yapılan vurgu her geçen gün artmaktadır. Bireyin yaşamı için kendisi için gerekli olan bilgilere bireysel etkinlikleri ve çabaları aracılığıyla ulaştığı öğrenme süreci aynı zamanda bireyin bu süreçteki aktif rolüne de vurgu yapmaktadır (Aktan, 2007, s.42).

Toplumsal bir sistem olarak eğitimin temel amacı, toplumu oluşturan bireylere çağın gerektirdiği yeterlilikleri kazandırarak, onların gelecekteki yaşam kalitelerinin yükseltilmesidir. Bu süreçte bireylerin eğitim süreçleri için gereken harcamaların yapılması, bireylerin eğitim kurumlarından mezun olduktan sonra toplumun diğer kurumlarına gittiklerinde, ürettikleri bilgi birikimi, mal ya da hizmetlerle ülke ekonomisine katkı sağlamaları,

eğitimin ekonomi bakış açısıyla da ele alınmasını bir zorunluluk haline getirmiştir (Taşpınar, 2007, s.106). Bu bakış açısıyla ele alındığında eğitim ekonomisi, ekonomi biliminin kurallarını ve araştırma bulgularını eğitime uygulayan temel bir uzmanlık alanı olarak ön plana çıkmıştır (Demirel, 2010, s.44).

Dağıtım ve üretim etkinliklerini gerçekleştiren temel bir toplumsal kurum olarak ekonomi, eğitimin temel nitelikleriyle ortak bir payda da buluşmaktadır. Özellikle eğitim kurumlarının ekonominin gereksinim duyduğu rekabetçi ve donanımlı bireylerin yetiştirilmesi sorumluluğunu üstlenmesi, bu ortak paydayı daha net olarak ortaya koymaktadır. Bilgi toplumunda ekonomik ürünlerin daha fazla bilgi temelli olması gerçeği, eğitim ve ekonomi bilimlerinin bulgularının bir arada analiz edilmesini de bir zorunluluk haline getirmektedir (Ekinci, 2010, s.163).

Eğitim ekonomisi, eğitimin bir ekonomik faaliyet alanı olarak kabul edilmesi felsefesiyle yapılandırılan bir çalışma alanı olarak ön plana çıkmıştır. Bu alan, eğitim ve öğretim süreçlerinin tümünü ekonominin enstrümanlarıyla çözümlenen, eğitim sisteminde bireylerin kazandıkları niteliklerin iş gücü piyasasındaki rollerini analiz eden, eğitimin bir hizmet olarak sunulması sürecinde bireylerin eğitim hizmetinden yararlanırken kurumların ve devletin rolleriyle, bireylerin davranışlarıyla tüm bu değişkenlerin toplumsal sistemdeki yakın ilişkilerini bilimsel bir bakış açısıyla ele alan popüler bir disiplindir (Ünal, 2006, ss. 149–150).

Günümüzde eğitim ve yetiştirme kavramlarının özellikle işgücü piyasasında bireyler açısından rekabet avantajı sağlamanın ön plana çıkmasıyla, eğitime olan talebi karşılama sürecinde alternatif yetiştirme yaklaşımlarına olan gereksinim de artmıştır. Bu süreçte hızlı, etkili çözümler ve politikalar üretmek gerekmekte ancak bunu yaparken de artan maliyetlerin de göz önünde bulundurulması yaşamsal bir öneme sahip hale gelmektedir. Bu durumda uzaktan eğitim ekonomisi, eğitim ve yetiştirme kavramlarına yeni bir bakış açısı olarak kabul edilen uzaktan eğitim alanı için yeni bir kavram olarak ön plana çıkmıştır (Rumble, 1997, ss. 1–6).

Uzaktan eğitimde yönetim süreçlerinin yapılandırılması stratejik öneme sahiptir. Bu süreçte özellikle teknoloji yönetimi boyutunda kullanılacak uygun teknolojilerin seçilmesi, gelişen ve değişen bilgi ve iletişim teknolojileri karşısında rasyonel kararlar vermek yaşamsal bir konu haline gelmiştir (Hülsmann, 2000, s.8).

Eğitim ekonomisinde kullanılan temel başlıklardan birisi de eğitim de maliyet kavramıdır. Eğitimde maliyetlerin öngörülebilmesi ve gerekli analizlerin yapılabilmesi için, eğitim sürecinde ön plana çıkan maliyet verilerinden hareket edilerek birim ve toplam maliyetler kullanılmaktadır. Toplam maliyetler, üretim sürecindeki her biri birim girdi için katlanılan maliyetlerin toplanılmasıdır. Eğitim sürecinin en temel değişkenlerinden birisi olan öğrenim gören öğrencilerden yola çıkılarak, öğrenci başına birim maliyetler analiz edilebilmektedir (Karakütük, 2006, s.176).